

10. Соколова С.О. Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові: Монографія / С.О. Соколова // – К.: Наук.думка, 2003. – 288 с.
11. Словник української мови: в 11 т. – Т. 9. – К.: Наука, 1978. – 542с.
12. Юрчук Л.А. Питання суфіксального словотворення дієслів у сучасній українській мові / Л.А. Юрчук. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 100 с.

УДК 811.161.2373.7

СЕМАНТИЧНІ ПЕРИФРАЗИ ІНТЕРНЕТ-МЕДІА

Степаненко О.К., к. філол. н., доцент

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

У статті розглядаються теоретичні засади дослідження семантичних перифразів українських Інтернет-медіа.
Ключові слова: деривація, Інтернет-медіа, перифраз, текст, комунікація, адресат, семіозис, номінація, універсум.

Степаненко Е.К. СЕМАНТИЧЕСКИЕ ПЕРИФРАЗЫ ИНТЕРНЕТ-МЕДИА / Днепропетровский национальный университет им. Олеса Гончара, Украина.

В статье рассматриваются теоретические основы исследования семантических перифраз украинского Интернет-медиа.
Ключевые слова: деривация, Интернет-медиа, перифраз, текст, коммуникация, адресат, семиозис, номинация, универсум.

Stepanenko O.K. SEMANTIC PARAPHRASE OF INTERNET-MEDIA / Dnipropetrovsk National University named after Oles Gonchar, Ukraine.

The article deals with the theoretical bases of analysis of semantic periphrasis of Ukrainian internet-media.
Key words: derivation, internet-media, paraphrase, text, communication, addressee, semiosis, nomination, unisversum.

Індивідуум як учасник комунікації відчуває близькість до свого народу, однаковість із ним. При цьому він користується його мовою, намагається спілкуватися так, щоб бути зрозумілим. Водночас він прагне “мати свою мову”, свій індивідуальний стиль. Глибина розуміння цього детермінує сміливість, самобутність, новизну і складність його висловлювань. Цю закономірність констатував у свій час ще К.Фосслер [21, с. 357].

Пересвідчитися у її справедливості дає змогу спостереження за сучасними Інтернет-медіа. Поряд зі стандартом, обов’язково наявним у будь-якому тексті публіцистичного стилю, зразки Інтернет-медіа вміщують також потужний виражальний компонент. Публіцистичний мовленнєвий контекст, зазначає М. Москвіна, характеризується тим, що в ньому відбувається реалізація двох прагматичних настанов: на досягнення інформаційно-оцінної насиченості і на досягнення емоційно-експресивної виразності. З цією метою адресант використовує цілу низку прийомів [14, с. 18]. Одним з них виступає перифраз. Перифразами вважаються “слова, усталені словосполучення (зрідка – речення), що є образно-переносними і описовими найменуваннями предметів, явищ, істот, осіб тощо” [16, с. 435]. Перифрази виступають вторинними (часто оцінними) номінаціями відомих суб’єктів (об’єктів), мають з первинними назвами тотожну денотативну частину значення і вживаються зі стилістичною метою [5; 10]. Сутність перифраза як стилістичного прийому, вважає Г.Євсєєва, “полягає в контекстуальній заміні однослівного найменування описовим виразом. При цьому в перифрастичному звороті на перший план висувається якась якість, ознака об’єкта чи поняття, який описується, і ця якість чи риса суттєві в певному контексті чи ситуації. Основне призначення перифрази як стилістичного прийому – посилити виразність тексту, дієвість вислову. Останнє найчастіше розв’язується за допомогою конотативного компонента, який доповнює основний зміст описового виразу, що утворює перифразу” [6]. Водночас перифраз являє собою процес, у якому відбувається реалізація здатності мовної системи здійснювати нове найменування предмета через виділення якоїсь (однієї з багатьох) його риси. Таке виділення за допомогою описового вислову номінативного характеру одночасно засвідчує також суб’єктивне ставлення автора до описуваного об’єкта, фіксує авторську характеристику [3; 4, с. 145].

Сучасний етап розвитку української мови характеризується активізацією вживання перифразів, що зумовлюється аксіологічно-експресивною природою цих одиниць, а також бурхливим розвитком сфери соціальної комунікації. Широке застосування перифразів у текстах медійних видань зумовлене тим, що “вони увиразнюють думку, стають не лише другим найменуванням предметів, а й виділяють їх певні характерні риси, необхідність у яких викликається тематичним спрямуванням того чи іншого публіцистичного тексту. І тут їх художньо-естетична функція визнана і виправдана” [8].

Наукову розробку перифразів (і – ширше – явища перефразування) у різних аспектах на матеріалі різних мов (російської, французької, німецької, італійської, іспанської, української, китайської тощо) здійснено в роботах Т.Битевої, М.Сірівлі, О.Катаєвої, Н.Єсменської, М.Куандикової, О.Кожина, В.Мілехіної, З.Попової, О.Бабушкіної, О.Новикова, З.Теучеж, Л.Рапшите, О.Туницької, Т.Прокудіної, Л.Авраменко, І.Кобилянського, Є.Регушевського, М.Коломійця, О.Копусь, Г.Євсєєвої, Г.Мінчак, Г.Розанової, Л.Завгородньої, М.Бойчук, О.Соколової, Ю.Ісакової, Лю Хуа Жонг, Тай Тін Ты, Л.Грехньової, В.Буди, А.Будєєвої, Ю.Підпригори та ін. Проте багатогранність досліджуваного явища спонукає до виділення й опису всіх його багатопланових характеристик (і зокрема – крізь призму семантичної деривації). З цього випливає актуальність пропонованої статті. Мета дослідження – виділити семантичні перифрази як окремий різновид, схарактеризувати їхню номінативну природу, проаналізувати донорську зону (зону прототипів), визначити її потенціал, подати типи семантичних дериваційних зв'язків між мотиваційним і мотивованим значеннями, з'ясувати особливості функціонування. Об'єктом дослідження обрано семантичні перифрази Інтернет-медіа.

Явища довоколишньої дійсності мають складну, багатоаспектну природу. Вона знаходить своє різнобічне відображення у мовних засобах, що використовуються в процесах комунікації. Добір тих чи інших засобів детермінує зміст тексту, його мету й завдання, стильову належність, особливості індивідуальних “параметрів” адресанта [5]. Інтернет-медіа демонструють активне й широке використання оригінальних засобів виразовості, адже у процесах соціальної комунікації автор інформації намагається викликати в адресата певну поведінку. Експресивне виділення певної одиниці закономірно приводить до зрушень у автоматизмі сприйняття. А це спричиняє більший вплив на адресата. Тому експресивно забарвлені одиниці популярні в медійних текстах [12]. Серед одиниць такого типу виразно виділяються *семантичні перифрази* (далі – СП), під якими розуміємо одиниці вторинного семіосису, що являють собою полілексемні структури відтвореної природи, формальні прототипи яких функціонують у семіотичному універсумі культури.

Як уже згадувалося, суть перефразування полягає в заміні прямої назви образною. Така заміна може здійснюватися вже узвичаєними (узуальними) одиницями (певна частина яких фіксується словниками). Однак перманентність творення публіцистичних і художніх текстів детермінує перманентність процесу продукування перифразів. Левова їх частка так і залишається у межах того чи іншого тексту, який їх “породив”. Зрозуміло, такі одиниці являють собою структури оказіональної природи. Ця ж ознака притаманна й семантичним перифразам Інтернет-медіа.

Загалом, питання про семантичну деривацію довгий час перебувало серед дискусійних. Однак очевидна результативність номінативного процесу, здійснюваного за допомогою аналізованих одиниць, дає підстави для констатації факту використання цього прийому у сфері словесного образотворення авторів медійних текстів.

Загальновідомо, що мовна система характеризується динамічністю. Отже, у ній відбуваються постійні зміни. Як справедливо зазначає Е. Косеріу, змінюватися може “реальна мова у своєму конкретному існуванні”. Таку мову неможливо ізолювати від “зовнішніх факторів” – від усього того, що формує фізичний план мовлення, від історичного оточення і властивості мовцям свободи висловлення. Цю мову дано лише в говорінні, оскільки вона не живе своїм особливим життям поза життям мовців [11]. Згадана динамічність, яка знаходить свій вияв в асиметрії мовного знака, робить можливою функціональну модифікацію наявних у лінгвосистемі одиниць, у результаті чого виникають нові функціональні варіанти мовних одиниць [7]. Семантична трансформація детермінується властивістю мовного знака мати більше ніж одне значення й одержувати нові семантичні відтінки через поєднання з іншими лінгвоодинамиціями [17, с. 7].

Відомий російський лінгвіст М. Шанський щодо семантичної деривації зазначав: “Через діяння лексико-семантичного способу словотвору фонетично нових слів не виникає: новими лексико-граматичними властивостями обростає той звуковий комплекс, який у мові вже був” [23, с. 225-226]. Автор термінологічної енциклопедії “Сучасна лінгвістика” О. Селіванова семантичну деривацію визначає як “механізм творення одних лексико-семантичних варіантів від інших у багатозначних словах” [19, с. 528]. Власне, найчастіше семантична деривація й розглядається на матеріалі лексем, на цьому ж матеріалі і здійснюється її інституалізація (В.Гак, І.Самойлова, Д.Мазурик, О.Семенюк, О.Стишов, Г.Залізник, Г.Кустова, О.Падучева, Н.Тропіна, Н.Стратулат, Т.Бевз, С.Єнікєєва, Т.Русановська та ін.). Проте у мовленні номінативність демонструють не тільки слова. Значного поширення набули аналітичні номени, перифрази, нові фразеологізми, аббревіатури, різнотипні гібридні утворення (*Кучма-3, Алчевськ-2*). І механізм семантичної деривації не залишається байдужим також до деяких одиниць такого типу. Закономірність цього визначається природою вторинної номінації.

В ономасіологічному аспекті всі семантичні деривати кваліфікуються як результати вторинної номінації. Для їх появи план вираження номінативної одиниці не створюється, а використовується уже наявний (відомий мовцям): діє модель “*стара*” назва > *новий денотат*. В аспекті новизни денотата у вторинній номінації поєднуються два принципово різних процеси: а) первинна номінація (нові реалії та поняття номінуються за допомогою наявних слів: *супутник Землі, пам'ять ком'ютера*) і б) трансномінація, перейменування (за “старими” – уже названими – реаліями закріплюються нові номени: *напрямок* > *вектор: політичний вектор*) [20].

Д. Мазурик констатує, що семантична деривація належить до найпоширеніших способів номінації, у якій через розвиток мови знаходить своє відображення факт збагачення свідомості людини такими поняттями, що

висуваються життям на передній план через їхню важливість [13, с. 119]. Цей процес доволі непростий, адже людина має здатність сприймати нову інформацію, спираючись на вже наявну; і знайома назва виступає містком, що у свідомості поєднує відоме з невідомим [15]. Перетворення у лексико-семантичній структурі звичайно детермінуються оточенням лексеми – контекстом, сферою її сполучуваності, тобто дистрибуцією, адже “поява нового значення змінює не лише синтагматичні, але й парадигматичні характеристики лексичної одиниці; внаслідок чого може переміститися семантичний центр лексеми” [2, с. 4].

Поява нового ЛСВ ноєми переносить її до сфери неології, адже така ситуація опиняється поза межами узусу. І повинен спрацювати ряд факторів, щоб така мовленнєва зміна закріпилася у сфері мови. Неологічність, оказіональність нових семем – закономірний етап у їх кодифікації (якщо така з часом відбудеться). Їхня поява пов’язана з авторським намаганням надати емоційного звучання вже наявним позначенням дій, процесів, предметів, нейтральним в емоційному плані. У таких метафоричних одиницях знаходить своє відображення сучасна тенденція, спрямована на активізацію експресивних форм. Вона впливає з того факту, що кожен етап мовного розвитку характеризується пошуком і конструюванням нових метафор, оскільки оригінальне поєднання неповторних відтінків і рис у метафоричні образи відкриває нові асоціації [18, с. 450]. Активністю ці процеси позначені у сфері соціальних комунікацій.

Вихід на арену масовокомунікаційних процесів Інтернету спричинив переформатування системи ЗМІ. Зрозуміло, що повинен відбутися процес його становлення й інституціалізації як підсистеми цієї системи. Саме це зараз і відбувається. Новий спосіб подачі інформації, що характеризується доступністю для великої кількості користувачів, набув ознак ЗМІ. Він позначений подвійністю своєї природи, оскільки з наукового погляду Інтернет-мережа являє собою простір, відкритий для всіх охочих (зокрема – й журналістських редакцій). І хоч мережеві ЗМІ мають свої диференційні ознаки, їх призначення залишилося таким самим, що й у видань інших типів, а публіцистичний стиль, обслуговуючи у тому числі й українську інтернет-публіцистику й будучи одним із засобів емоційного впливу на адресата мережевої комунікації, виконує ті самі функції, що і в інших сферах (друкована преса, радіо, телебачення) [22].

Вищий ступінь доступності для користувачів робить Інтернет-медіа досить популярними, модними, оперативними. Водночас вони характеризуються меншою “цензурованістю”, ширшими можливостями для втілення авторських думок, поглядів, ідей, оцінок. І – як результат – пошуку адекватних мовних засобів. Своє місце серед них займають семантичні перифрази.

Мотиваційна (донорська) база семантичних перифразів позначена значною розгалуженістю. Це можуть бути: а) терміни: *Кесарів розтин* – /особливості формування парламентської більшості при Президенті Л. Кучмі/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2002/04/17/2988284/>) // *Кесарів розтин* – “це різновид хірургічної операції з розрізанням черевної стінки і матки”; б) назви літературних творів: *“Американська трагедія” обійдеться страхувальникам в \$ 70 млрд.* – /теракти у США 11.09.2001/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2001/09/24/2984127/>) // *“Американська трагедія”* – “роман американського письменника Т. Драйзера”; в) іншомовні релігійні вислови: *“Аллах Акбар”* – /траурний мітинг у Сімферополі, присвячений 57-й річниці депортації кримських татар, і події, з ним пов’язані/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2001/05/18/2982663/>) // *Аллах акбар* – “арабський вислів, що означає “Бог – найвеличніший”; використовується як знак радості, бойовий клич, знак схвалення”; г) назви мистецьких проєктів: *Маскі-шоу у переддень виборчого Хелюїну* – /вторгнення оперативників у маски до офісів опозиційних організацій/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2004/10/23/3003474/>) // *“Маски-шоу”* – “популярний телевізійний комедійний серіал комік-трупі “Маски”; д) етикетні звертання: *“Любі друзі” міцно тримаються президента* – /оточення Президента України В.Ющенка/ (<http://www.pravda.com.ua/articles/2005/11/8/3016207/>); е) назви історичних подій: *Битва за Київ?* – /вибори мера Києва/ (<http://www.pravda.com.ua/articles/2006/03/15/3076926/>) // *Битва за Київ* – “масштабна битва Червоної Армії та Вермахту в липні-вересні 1941 року”; є) рекламні гасла (назви передвиборчих програм): *“Україна для людей”. Резиденцію Януковича “відремонтували” за 33 мільйони* – /подвійні стандарти у виконанні законів політиками/ (<http://www.pravda.com.ua/articles/2011/02/22/5946822/>) // *“Україна для людей”* – “передвиборча програма кандидата на пост президента України В. Януковича”; ж) вербалізації світоглядних позицій: *Kinder, Küche, Kirche* – /ситуація з гендерною рівністю/ (<http://vgolos.com.ua/politic/6551.html>) // *Kinder, Küche, Kirche* – “вислів, що позначає основні уявлення про соціальну роль жінки у консервативній системі цінностей німецької нації”; з) назви художніх фільмів: *Бій з тінню, або Як відіблити чорні зарплати* – /ситуація в українській економіці з використанням подвійної бухгалтерії/ (http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?biy_z_tinnyu_abo_yak_vidbiliti_chorni_zarplati&objectId=1128440) // *“Бій з тінню”* – “російський художній фільм, що вийшов у прокат 2005 р.”; и) імена персонажів: *Лисиця Аліса й Кім Базиліо сподіваються, що вони в країні дурнів* – /Ю.Тимошенко, В.Янукович/ (<http://www.pravda.com.ua/articles/2009/12/8/4518846/>) // *“Лисиця Аліса, Кім Базиліо”* – “персонажі казки О. Толстого “Золотий ключик, або пригоди Буратіно”. Наведений ряд може бути продовжений практично до нескінченності, оскільки використовуватися для номінації аналізованого типу можуть будь-які відтворювані структури. На перший план у процесі семантичної деривації із залученням таких одиниць виступає інтенція автора, спрямована на творення одиниці експресивно-аксіологічного спрямування.

Деякі СП характеризуються тим, що семантика їхніх прототипів може бути маловідомою читацькому загалу. Тоді автор вдається до її пояснення на початку статті: *Донецька дискотека як гідне завершення сезону у Верховній Раді* – /бійка у ВР за участю “регіоналів”/: “У 90-х роках на Донеччині, збираючись на дискотеку, молоді шахтарі іноді примотували до рук молотки, для того, щоб влучніше та результативніше битися. З тих пір пройшло багато часу, шахтарі відв’язали молотки, вдягли дорогі костюми і навчилися діяти цивілізованими методами” (<http://www.pravda.com.ua/articles/2009/07/17/4098988/>). Щоправда, мотиваційний опис, використовуваний і щодо СП з відомою прототиповою семантикою, не видається зайвим. Навпаки: він тільки увиразнює дериваційний зв’язок між вихідною та похідною одиницями: “*І дороги назад вже нема, вже нема, вже нема*”. *Юлія Тимошенко: Жанна Д’Арк vs Княгиня Ольга* – /Журналісти люблять порівнювати Юлію Тимошенко з двома історичними персонажами – Жанною Д’Арк і рівноапостольною княгинею Ольгою. Цих героїнь об’єднує з Тимошенко не лише пасіонарність, воля, непримиренність і радикальний пафос, а й вельми специфічні стосунки з чоловіками. В кожній з них був свій “спаринг-партнер”, з яким вони на певному етапі біографії вступали у протиборство/ (<http://www.day.kiev.ua/219619>).

Семантичними перифразами можуть ставати і звичайні аналітичні номени. План вираження таких одиниць не потребує апеляції до семіотичного універсуму чи спеціального тлумачення. Їхня прототипова семантика зрозуміла як “сума складників”: *Хто виступає гаманцем Кучми?* – /спонсор реклами від імені Л.Кучми, яка розходиться усіма регіонами України/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2003/05/21/2993907/>).

Сфера прототипової семантики СП, вносячи інтертекстуальність, виступає засобом яскравої характеристики об’єкта перефразування. Вихід у семіотичний універсум поєднується з оцінкою, намаганням посилити емоційність. Цей прийом дає змогу авторові наблизити матеріалізований варіант своєї інтенції до того, яким він замислювався: *Лесь-українка, мама Георгія* (<http://www.pravda.com.ua/news/2000/10/13/2981170/>) – /Л.Гонгадзе/. Цим СП близькі до перифразів-трансформів, що виникають у результаті пристосування форми відомої фрази до ситуації, яка піддається перифрастичній номінації. Адже “адресант через образно-асоціативну подачу не просто передає певний обсяг інформації, але й притягує увагу адресата до цієї інформації шляхом інтертекстуального збагачення знака з яскравою внутрішньою формою, що з’явилася в результаті перефразування” [14, с. 20].

Між мотиваційним і мотивованим значеннями СП існують імплікаційні (метонімічні) і симілятивні (метафоричні) зв’язки. У структурі імплікаційних (метонімічних) дериватів містяться спільні концепти прямої і перифрастичної номінації: *Прощавай, зброє!* /заголовок статті про конфісковану зброю/ (<http://lvivpost.net/content/view/9463/503/>) // “Прощавай, зброє!” – роман Е.Хемінгуея”; *Сватання майора* – /включення до передвиборчого списку Соцпартії майора М.Мельниченка/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2002/01/12/2986283/>) // “Сватання майора” – “третя картина російського художника П. Федотова – найвідоміший його твір, вершина творчості”. Симілятивні СП демонструють перенесення назви за подібністю: *Країна брехунів. Антологія останніх нападів хвороби патологічної брехні* – /ситуація в Україні часів президентства Л. Кучми/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2001/10/29/2984778/>) // “Країна брехунів” – “концепт з казки Джанні Родарі “Джельсоміно в Країні брехунів”; *Кінець фільму* – /обіцянка О. Мороза більше не оприлюднювати нових компрометаційних матеріалів у справі журналіста Георгія Гонгадзе/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2000/12/18/2981501/>) // “Кінець фільму” – “найчастіше останній титр у кінокартині”.

Деякі СП вживаються одразу з кількома новими значеннями: *Ющенко назвав дебати на ICTV “собачими боями”* (<http://www.pravda.com.ua/news/2002/03/11/2987483/>), *Ющенко: Янукович має припинити “собачі бої” на телебаченні* – /нецивілізовані дискусії/; *Ужгород: “Собачі бої” під вікнами будинків* – /свавільна поведінка власників собак білицьських порід/ (<http://zakarpattya.net.ua/News/22499-Uzhhorod-Sobachi-boi-pid-viknamy-budynkiv>) // *собачі бої* – “поєдинки між собаками, влаштовувані з розважальною метою”.

Особливістю вживання СП виступає факт “вторинного перефразування”. Йдеться про випадки, коли семантичними дериватами виступають словникові перифрази. Скажімо, *Людина в білому халаті* – “1) лікар; 2) медпрацівник” [9, с. 65]: *“Люди у білих халатах” виконали вказівки штабу Януковича* – /активісти молодіжної організації “Досить” у білих халатах і марлевих пов’язках/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2004/11/13/3004161/>). Тоді образність таких похідних одиниць детермінується і первинним перифразом, і його мотиваційною базою.

СП – один з етапів фразеологізації відомих назв. Так, до категорії фразеологізмів потрапив ряд колишніх перифразів (н-д: *Герой нашого часу* – /“відверта і мила людина” М. Азаров/ (<http://www.pravda.com.ua/news/2001/03/15/2982144/>) // “Герой нашого часу” – роман М. Лермонтова”. Такі випадки лежать у сфері поповнення мовної системи новими стійкими конструктами. Це поповнення відбувається в результаті дії тенденції до утворення яскравих, емоційно навантажених назв. Такі одиниці виступають “плодом швидше не індивідуально-авторської, а колективної, масової творчості, оскільки подібні новотвори негайно підхоплюються всіма органами масової інформації незалежно від їх політичної спрямованості” [1, с. 315].

Форма деяких СП усе ж може піддаватися певним трансформаціям. Такий прийом наділяє дериват певною енантіосемічністю, що детермінується специфікою референта: *Загін (не)помітив втрату бійця* – /Старий парламент став надбанням історії і забрав із собою до архіву 265 носіїв мандата народної довіри. Вони не змогли, а подеколи і не захотіли ще на 4 роки продовжити своє перебування у законодавчому органі. Для них настав час

відпочивати, займатися бізнесом і, можливо, готуватися до повернення/ <http://www.pravda.com.ua/news/2002/04/9/2988108/> – *Згадін не помітив втрату бійця* – “рядок з вірша М. Светлова “Гренада””.

Таким чином, можна констатувати, що у сфері медійного мовлення активно використовуються семантичні перифрази – деривати, що постали в результаті “подвійного переназивання”. Суть згаданої “подвійності переназивання” полягає в тому, що в результаті процесу породження виникає нове утворення, що характеризується двома виразними параметрами: а) його форма уже використовувалася (і має своє значення і свого референта); б) його референт уже названий, але за допомогою іншої форми, за якою закріплене своє значення. Отже, такий дериваційний процес являє собою встановлення (“конструювання”) зв’язку між відомою формою і відомим (а відповідно – вже пізнаним і названим) референтом. Суто номінативну логіку така ситуація витискає на задній план, розташовуючи на передньому потреби мобільної виражально-оцінної сфери спілкування – тобто сфери масової комунікації.

Для донорської зони СП характерна невичерпність (нескінченність), оскільки ними можуть стати будь-які відомі фрази. Їхня публіцистична привабливість полягає у відомості, що гарантує, з одного боку, інтерсеміотичність (інтертекстуальність), а з іншого, – виражальність і впливовість. Якщо ж семантика прототипу СП маловідома, але несе в собі потужний експресивний заряд, автор вдається до її наведення і мотиваційного тлумачення. Водночас використання мотиваційного опису часто виступає допоміжним виражальним засобом.

На СП можуть перетворюватися і звичайні аналітичні номени. Рівень їхньої образності нижчий порівняно з конструкціями усталеної форми. СП – конструкти з відкритою семантичною структурою, яка може зазнавати змін (розвиватися). Виявлено випадки “вторинного перефразування”, коли як СП використовуються словникові перифрази. СП на стадії своєї неологічності виступають одним з етапів фразеологізації відомих висловів. Особливу текстову роль СП виконують тоді, коли використовуються в заголовках. Тут вони реалізують ще й інтригу, що виступає засобом піднесення медійного тексту на якісно вищий рівень.

У дослідженні семантичних перифразів наявна значна наукова перспектива, оскільки в цих мовленнєвих одиницях перетинаються різні напрямки вивчення мовної системи; також насиченою в дослідницькому плані бачиться сфера функціонування цих одиниць – сфера соціальної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко Л. Фразеологические инновации – перифразы общественно-политического характера как источник пополнения общего фразеологического фонда языка (на материале русскоязычной прессы Украины) / Л. Авраменко // *Науковий вісник Херсонського державного університету: зб. наук. праць.* – Херсон: Видавництво ХДУ. – 2010. – Серія “Лінгвістика” – Вип. 10. – С. 315-318.
2. Бевз Т. Загальні закономірності семантичної деривації (на матеріалі неологізмів педагогічної галузі) / Т.Бевз // *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство).* – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. – Випуск 35. – С. 3-7.
3. Будеева А.В. Перифраз в свете новых подходов и теорий [Электронный ресурс] / А.В. Будеева. – Режим доступа: <http://pws-conf.ru/nauchnaya/lss-2008/213-lingvistika/5813-perifraz-v-svete-novyih-p.html>
4. Грехнёва Л.В. Семантическая структура перифраз в произведениях Н.А. Заболоцкого / Л.В. Грехнёва // *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского.* – 2011. – № 6 (2). – С. 145–148.
5. Есменская Н.А. Текстовая перифраза и ее функционирование в связанном дискурсе в современном французском языке: На материале текстов массовой коммуникации [Электронный ресурс]: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.05 / Н.А. Есменская. – М., 2005. – 145 с. – Режим доступа: <http://www.disserscat.com/content/tekstovaya-perifraza-i-ee-funktsionirovanie-v-svyaznom-diskurse-v-sovremennom-frantsuzskom-y>
6. Євсєєва Г.П. Перифрази в мові сучасних газет (на матеріалі українських газет 80 – 90 років ХХ століття) [Електронний ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / Г.П. Євсєєва. – Д., 2002. – 20 с. – Режим доступу: <http://dissers.com.ua/contents/5123.html>
7. Єнікєєва С.М. Синергетичні аспекти семантичної деривації (на матеріалі сучасної англійської мови) [Електронний ресурс] / С.М. Єнікєєва. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/8854/97/>
8. Завгородня Л.В. Перифрази як засіб стереотипізації соціальної інформації [Електронний ресурс] / Л.В. Завгородня. – Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=239>
9. Коломієць М.П. Короткий словник перифраз / М. П. Коломієць, Є.С. Регушевський; [за ред. М. М. Пилинського]. – К.: Радянська школа, 1985. – 152 с.

10. Копусь О.А. Перифрази у творах О.Гончара: структурно-семантичний та функціонально-стилістичний аспекти [Електронний ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 "Українська мова" / О.А. Копусь. – К., 2001. – 19 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/5124.html>
11. Косериу Э. Синхрония, диахрония и история (Проблема языкового изменения) [Электронный ресурс] / Э.Косериу – Режим доступу: http://www.classes.ru/grammar/150.new-in-linguistics-3/source/worddocuments/_1.htm
12. Левченко В.О. Експресивність композит у газетно-публіцистичних текстах (за матеріалами англійської мови) [Електронний ресурс] / В.О. Левченко – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apfil/2011_1/Index.htm
13. Мазурик Д.В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 "Українська мова" / Д.В. Мазурик. – Львів, 2002. – 212 с.
14. Москвина М.А. Лексико-фразеологические инновации в публицистике конца ХХ – начала ХХІ века: семантика, стилистика, прагматика: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. фил. наук: спец. 10.02.01 "Русский язык" / М.А. Москвина. – Волгоград, 2008. – 25 с.
15. Омельковець Р.С. Способи номінації західнополіських найменувань лікарських рослин: семантична деривація як наслідок метафоричних перенесень [Електронний ресурс] / Р.С. Омельковець. – Режим доступу: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/philosophy-and-philology/linguistics-and-foreign-languages-in-the-world-today/1619-omelkovets-rs>
16. Регушевський С. Перифраз / С. Регушевський // Українська мова: Енциклопедія / [редкол.: О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін.]. – К.: Укр. енцикл., 2000. – С. 435.
17. Русановська Т.В. Вторинна номінація у творенні комічного (на матеріалі сленгових соматизмів сучасних української й німецької мов): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.17 "Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство" / Т.В. Русановська. – К., 2010. – 23 с.
18. Стратулат Н. В. Нові значення у словнику української мови як результат семантичного процесу метафоризації (на матеріалі тлумачного словника в 20-ти томах) / Н.В. Стратулат // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: зб. наук. праць. – Кривий Ріг: КДПУ, 2011. – Випуск 6. – С. 448-455.
19. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / [авт.-уклад. Селіванова О. О.]. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
20. Тропіна Н.П. Семантична деривація в сучасній російській мові [Електронний ресурс]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук: 10.02.02 "Російська мова" / Н.П. Тропіна. – К., 2004. – 36 с. – Режим доступу: <http://dissert.com.ua/contents/5751.html>
21. Фосслер К. Позитивизм и идеализм в языкознании / Карл Фосслер // Хрестоматия по общему языкознанию / [сост. Л. П. Иванова]. – К.: Освіта України, 2008. – С. 347-359.
22. Чемеркін С. Публіцистичний стиль української мови в інтернеті: диференційні ознаки [Електронний ресурс] / С.Чемеркін. – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1417&search=%D0%A7%D0%B5%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BA%D1%96%D0%BD>
23. Шанский Н.М. Русский язык: Лексика. Словообразование / Шанский Н. М. – М.: Просвещение, 1975. – 238 с.

УДК 811.161.2'373:81'38

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЕКСИЧНОГО СКЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стишов О.А., д. філол. н., професор

Український мовно-інформаційний фонд НАН України